

Časť II – Kedy môžu jednotlivci požiadať o ochranu podľa charty?

Kedy môže jednotlivec žiadať o ochranu podľa charty?

1. Prijemcovia ochrany podľa charty

Od nadobudnutia platnosti Maastrichtskej zmluvy v roku 1993 je každá osoba s občianstvom členského štátu EÚ automaticky občanom EÚ. Občianstvo EÚ dopĺňa štátne občianstvo a na jeho základe vzniká súbor práv vrátane práva na nediskrimináciu na základe štátnej príslušnosti pri uplatňovaní zmluvy a právo na pohyb a pobyt v rámci EÚ za podmienok stanovených právom EÚ. Viac informácií o právach vyplývajúcich z občianstva EÚ a o spôsoboch ich uplatňovania nájdete [tu](#).

Treba poznamenať, že **občania EÚ nie sú jediní, ktorí môžu využívať túto ochranu**: na chartu sa môžu odvolať aj **občania nečlenských štátov a osoby bez štátnej príslušnosti**. Ochrana poskytovaná chartou môžu pri vybratých právach využiť aj **právnické osoby**: viac informácií o tom nájdete v [oddiel 1.1](#).

Niektoré základné práva stanovené v charte sa vzťahujú len na občanov EÚ, a to najmä:

právo na prácu a slobodná voľba povolania (článok 15 ods. 1),

sloboda podnikania (článok 16),

právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho parlamentu a do orgánov samosprávy obcí (články 39 a 40),

právo na slobodný pohyb a pobyt v rámci EÚ (článok 45),

právo na ochranu diplomatickými a konzulárnymi orgánmi ktoréhokoľvek iného členského štátu EÚ (článok 46).

Treba poznamenať, že Súdny dvor Európskej únie doposiaľ právo nebyť diskriminovaný na základe štátnej príslušnosti v rozsahu zmlúv, ktoré sa stanovuje v článku 18 ZFEÚ a teraz aj v článku 21 ods. 2 charty, priznal iba občanom Európskej únie.

Občania EÚ aj *občania krajín mimo EÚ* však môžu uplatňovať väčšinu základných práv stanovených v charte EÚ. Rozhodujúcim faktorom je, či je za údajné porušenie základných práv priamo zodpovedná sama Európska únia alebo členský štát EÚ, keď vykonáva právo EÚ. V [oddiel 3](#) sa poskytuje usmernenie v tomto smere.

1.1 Právnické osoby ako prijemcovia ochrany podľa charty

V niektorých ustanoveniach charty sa ako prijemca príslušných práv výslovne uvádza „každá právnická osoba, ktorá má sídlo v členskom štáte“, a to najmä v týchto:

právo na prístup k dokumentom inštitúcií, orgánov, úradov a agentúr EÚ (článok 42),

právo oznámiť európskemu ombudsmanovi prípady nesprávneho úradného postupu inštitúcií, orgánov, úradov a agentúr EÚ (článok 43),

právo obrátiť sa s petíciou na Európsky parlament.

Väčšina ustanovení charty však takéto určenie neobsahuje.

Zdá sa, že niektoré z nich sú prirodzene obmedzené na fyzické osoby, napríklad: článok 1 (ľudská dôstojnosť), článok 2 (právo na život), článok 3 (právo na nedotknuteľnosť osoby), článok 4 (zákaz mučenia a neludzského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu), článok 5 (zákaz otroctva a nútených prác), článok 9 (právo uzavrieť manželstvo a právo založiť rodinu), článok 18 (právo na azyl), článok 19 (ochrana v prípade vystaňovania, vyhostenia alebo extradície), článok 23 (rovnosť medzi ženami a mužmi), článok 24 (práva dieťaťa), článok 25 (práva starších osôb), článok 26 (integrácia osôb so zdravotným postihnutím), článok 29 (právo na prístup k službám zamestnanosti), článok 30 (ochrana v prípade bezdôvodného prepustenia), článok 31 (spravodlivé a primerané pracovné podmienky), článok 32 (zákaz detskej práce a ochrana mladistvých pri práci), článok 33 (rodina a pracovný život), článok 34 (sociálne zabezpečenie a sociálna pomoc), článok 39 (právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho parlamentu), článok 40 (právo voliť a byť volený vo voľbách do orgánov samosprávy obcí), článok 45 (sloboda pohybu a pobytu) a článok 46 (diplomatická a konzulárna ochrana).

Na druhej strane Súdny dvor rozhodol, že právnické osoby sa môžu odvolať iba na niektoré ustanovenia charty, v ktorých nie sú výslovne uvedení ako prijemcovia, napríklad: články 7 a 8 o rešpektovaní súkromného a rodinného života a o ochrane osobných údajov (pozri [vec C-92/09 Volker und Markus Schecke](#)) a článok 47 ods. 3 o prístupe k právnej pomoci (pozri [vec C-279/09 DEB](#)). Zároveň z judikatúry Súdneho dvora vyplýva, že ochrana poskytovaná právnickým osobám sa môže z hľadiska rozsahu a úrovne líšiť od ochrany, ktorú požívajú fyzické osoby.

Pri zvyšných ustanoveniach nie je jasné, či sa vzťahujú aj na právnické osoby, alebo nie. Ak ide o vec, ktorá zahŕňa niektoré z týchto ustanovení v inom ohľade v rámci rozsahu pôsobnosti charty, možno by bolo vhodné požiadať Súdny dvor o objasnenie, či právnické osoby patria medzi prijemcov príslušnej ochrany.

Pri svojej úvahe by Súdny dvor musel prihliadať na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva, ak by sa ustanovenie charty posudzovalo ako „zodpovedajúce právo“ v zmysle článku 52 ods. 3 charty (pozri [časť III oddiely 5 a 5.1](#) a už uvedené veci *Schecke* a *DEB*).

2. Subjekty, ktoré sú povinné dodržiavať chartu

Podľa [článku 51 ods. 1](#) je charta záväzná pre:

inštitúcie, orgány, úrady a agentúry EÚ,

členské štáty, ale výlučne vtedy, ak vykonávajú právo EÚ.

Každá **inštitúcia, orgán, úrad alebo agentúra EÚ** takisto ako ich zamestnanci sú pri plnení svojich povinností povinní dodržiavať chartu.

Chartu musia rešpektovať pri prijímaní a uplatňovaní aktov EÚ a vo všeobecnosti pri výkone právomocí a úloh, ktoré im vyplývajú zo zmlúv EÚ (ZEÚ a ZFEÚ).

Medzi príklady porušovania základných práv **inštitúciami, orgánmi, úradmi, agentúrami EÚ** či ich zamestnancami patria:

prijatie právneho aktu (napríklad smernice alebo nariadenia EÚ), ktorý neposkytuje primerané záruky týkajúce sa zaobchádzania s osobnými údajmi, odmietnutie prístupu k dokumentom,

vyšetrovanie úradníkmi Komisie, ktorého cieľom je zistiť porušenie pravidiel hospodárskej súťaže v rozpore s právom na rešpektovanie súkromného života.

Treba poznamenať, že chartou sú viazané inštitúcie, orgány, úrady a agentúry EÚ, aj keď prijímajú alebo uplatňujú zákon, ktorý má mať účinky aj alebo výlučne mimo EÚ. Podobne je charta záväzná pre zamestnancov EÚ vtedy, keď vykonávajú svoje povinnosti mimo Európskej únie. Príklady zahŕňajú:

medzinárodnú dohodu medzi EÚ a USA o výmene osobných údajov,

rozhodnutie Rady Európskej únie nariaďujúce zmrazenie finančných prostriedkov irackého štátneho príslušníka alebo právnickej osoby so sídlom v Iraku.

Pokiaľ ide o pojem „štát“, vo vysvetlení článku 51 ods. 1 („Vysvetlivky k Charte základných práv“ sa uvádzajú v [časti III oddiele 6](#)) sa jasne stanovuje, že sa vzťahuje na „ústredné orgány, ako aj na regionálne alebo miestne orgány, a na verejnoprávne subjekty, pokiaľ vykonávajú právo Únie“. Charta je takisto záväzná pre štáty vo funkcii zamestnávateľa.

Okrem toho podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora pojem „štát“ zahŕňa aj „orgán, ktorý bol bez ohľadu na svoju právnu formu v zmysle aktu verejnej moci poverený plniť pod kontrolou tejto moci službu vo verejnom záujme a na tento účel disponuje väčšími právomocami v porovnaní s pravidlami uplatniteľnými vo vzťahoch medzi jednotlivcami“ (pozri [vec C-282/10 Dominguez](#)). Preto ak takýto orgán vykonáva právo EÚ, je povinný dodržiavať chartu rovnakým spôsobom ako akýkoľvek štátny subjekt.

Podľa článku 51 ods. 1 sa o chartu možno oprieť v právnom postupe proti akémukoľvek porušeniu základných práv vyplývajúcich z aktu prijatého inštitúciami, orgánmi, úradmi a agentúrami EÚ. Naopak, jednotlivci sa na ochranu poskytovanú chartou môžu odvolávať iba v reakcii na porušenie vyplývajúce z vnútroštátneho aktu, ktorým sa vykonáva právo EÚ.

Z toho vyplýva **značný rozdiel** v súvislosti s EDĽP a národnými ústavami: žalobu možno podať proti akémukoľvek aktu členského štátu EÚ, ak je v rozpore s ústavou štátu alebo s EDĽP.

Jednotlivci si preto nemusia byť istí, či sa mu oplatí vynaložiť úsilie na to, aby sa stanovilo, či bol vnútroštátny akt, ktorý je údajne v rozpore s chartou, prijatý v kontexte uplatňovania práva EÚ.

Z **hľadiska jednotlivca, ktorý sa odvoláva na takúto ochranu**, je toto ďalšie úsilie užitočné, pretože charta, ak je uplatniteľná: umožňuje obeti porušení využiť rôzne súdne a mimosúdne právne prostriedky poskytnuté právom EÚ (pozri [časť I oddiel 4](#)), napríklad pred podaním sťažnosti na Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu v súvislosti s porušením EDĽP musí obeť najskôr vyčerpať vnútroštátne prostriedky nápravy (viac informácií o tomto pravidle a obmedzeniach jeho uplatňovania sa uvádza v [Praktickej príručke o kritériách prípustnosti](#)), kým prvé vnútroštátne súdy, ktoré sa zaoberajú vecou, môžu predložiť Súdnemu dvoru návrh na začatie prejudiciálneho konania (pozri [oddiel 4](#)), Právo EÚ má na vnútroštátnej úrovni odlišné účinky, ktoré môžu poskytnúť obzvlášť účinnú ochranu obetiam porušenia, ako je povinnosť vnútroštátneho súdu neuplatniť akýkoľvek vnútroštátny akt, ktorý je nezlučiteľný s chartou, alebo ho vykladať v súlade s chartou, a vyplatenie náhrady škody dotknutým členským štátom.

Pokiaľ ide o **vzťah medzi právom EÚ a vnútroštátnym právom (právny pohľad)**, najskôr sa musí zistiť, či sa vnútroštátnym právnym aktom vykonáva právo EÚ; keďže právo EÚ má prednosť pred vnútroštátnym právom, vnútroštátne právo musí byť v súlade s právom EÚ.

V kontexte vykonávania práva EÚ charta v podstate predstavuje referenčný rámec ochrany základných práv. Vnútroštátne zdroje chrániace základné práva môžu zohrávať určitú úlohu; ich význam však závisí od stupňa súvislosti medzi právom EÚ a príslušnými vnútroštátnymi ustanoveniami v spornej veci (pozri [časť III oddiel 7](#)).

2.1 Kedy musia súkromné strany dodržiavať chartu

Súkromné subjekty sú príjemcami ochrany poskytovanej chartou. Naopak charta neobsahuje žiadnu informáciu o tom, či patria do kategórií subjektov, ktoré sú chartou viazané.

To však neznamená, že súkromné strany nikdy nemajú povinnosť dodržiavať chartu.

Podľa Súdneho dvora sa možno odvolať na **ustanovenie** charty, ktoré samo osebe stačí **„na to, aby bolo jednotlivcom priznané subjektívne samostatne uplatniteľné právo“ požiadať o neuplatňovanie sporných vnútroštátnych ustanovení aj v konaniach medzi súkromnými stranami** (pozri [vec C-176/12 Association de médiation sociale](#), bod 47).

Uvádza tento príklad (na základe veci C-555/07 Küçükdeveci). Pán A je zamestnávateľ v súkromnom sektore a pani B je jeho zamestnankyňa. Pani B dostala list, ktorým jej bola oznámená výpoveď s výpovednou lehotou jedného mesiaca. Je to v súlade s platnými vnútroštátnymi predpismi, podľa ktorých je výpovedná lehota jeden mesiac, ak zamestnanec pracoval pre zamestnávateľa menej ako dva roky, s výnimkou času, ktorý predchádzal 25. roku veku zamestnanca. Podľa pani B, ktorá bola zamestnaná od svojich 18 rokov, je predmetné ustanovenie diskriminačné z dôvodu veku. Preto na vnútroštátny súd podáva žalobu proti svojmu zamestnávateľovi. Vnútroštátny súd sa domnieva, že údajne diskriminačným vnútroštátnym ustanovením sa vykonáva právo Únie, pretože sa týka kritérií prepustenia a patrí do rozsahu pôsobnosti smernice 2000/78/ES, ktorou sa ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani. Súdny dvor potvrdil, že príslušným vnútroštátnym ustanovením sa vykonáva právo EÚ, a rozhodol, že sa možno odvolať na článok 21 ods. 1 charty, ktorým sa zakazuje diskriminácia založená okrem iného na veku, a neuplatniť sporné vnútroštátne opatrenie, a to aj vo vzťahu ku konaniam medzi súkromnými stranami. Podľa názoru Súdneho dvora sú sporné vnútroštátne ustanovenia diskriminačné z dôvodu veku, preto by ich vnútroštátny súd vo vzťahu k pani B nemal uplatniť.

Inými slovami, hoci je povinnosť zabezpečiť, aby vnútroštátne predpisy boli v súlade s chartou, záväzná je len pre členské štáty, nedodržanie predmetnej povinnosti môže viesť k priamemu uplatneniu ustanovení charty vo vzťahu k súkromným stranám.

Táto osobitná vlastnosť charty, označovaná ako **priamy horizontálny účinok**, je **ďalšou výhodou v porovnaní s EDĽP**, ktorého ustanovenia nemajú rovnaký účinok.

Priamy horizontálny účinok charty má, samozrejme, **dve protikladné stránky**: na jednej strane zvyšuje ochranu základných práv jednotlivcov, na druhej strane súkromné strany, ktoré dodržiavajú vnútroštátne právne predpisy, môžu prehrať svoje spory.

Preto je veľmi dôležité poznať ustanovenia charty, ktoré majú priamy horizontálny účinok. Viac informácií o tejto téme nájdete v [časti III oddiele 7](#).

3. Keď sa vnútroštátnym zákonom vykonáva právo EÚ

Podľa Súdneho dvora sa vnútroštátnym opatrením vykonáva právo EÚ, keď „patrí do pôsobnosti práva“ EÚ (pozri rozsudok vo [veci C-617/10 Åkerberg Fransson](#), body 17 až 23). Charta sa teda vzťahuje na vnútroštátne akty **patriace do pôsobnosti práva EÚ** a len na takéto akty.

Na prvý pohľad toto ďalšie nejasné vyhlásenie neposkytuje žiadnu informáciu o rozsahu pôsobnosti charty. Pred Lisabonskou zmluvou sa však Súdny dvor opieral o toto znenie, ktorým vymedzil oblasť uplatňovania základných práv chránených ako všeobecné zásady práva EÚ. V tejto judikatúre poskytol vysvetlenia tejto otázky nad rámec znenia/vykonávania/oblasti uplatňovania práva Európskej únie. To znamená, že

ochrana charty nemôže byť odôvodnená jednoduchým tvrdením, že v predmetnej veci došlo k porušeniu základného práva zakotveného v charte vnútroštátnym zákonom, ale namiesto toho,

vnútroštátny právny akt patrí do rozsahu pôsobnosti práva Únie, a teda aj charty, lebo existuje pravidlo primárneho alebo sekundárneho práva EÚ, odlišné od údajne porušeného ustanovenia charty, ktoré sa týka spornej veci.

Inými slovami, **situácia, v ktorej došlo k porušeniu, sa musí riadiť pravidlami práva EÚ**. Zoznam situácií, v ktorých je toto kritérium splnené, sa uvádza v [časti III oddiele 2](#).

Okrem ustanovení samotnej charty existujú ďalšie ustanovenia práva EÚ, ktoré nemožno použiť na odôvodnenie ochrany poskytovanej chartou.

Ustanovenia zmlúv (ZEÚ a ZFEÚ), v ktorých sa priznáva Európskej únii právomoc konať v určitých oblastiach, nemôžu samy osebe viesť k uplatneniu charty. Ak však zákonodarné inštitúcie EÚ uplatňujú svoje zákonodarné právomoci prijatím aktov v určitej oblasti, porušenia základných práv, ku ktorým dôjde v rámci pôsobnosti takýchto aktov, sa dostanú do rozsahu uplatňovania charty.

Napríklad v článku 30 sa poskytuje ochrana proti nespravodlivému prepusteniu. Európska únia má zákonnú právomoc upraviť prepúšťanie, ale doteraz túto právomoc nevyužila. Preto rozhodnutie o prepustení zamestnanca nemožno napadnúť podľa článku 30 charty, keďže neexistuje žiadna iná súvislosť s právom EÚ tak, ako vo [veci C-117/14 Poclava](#).

3.1 Praktický príklad

Tieto dva prípady sa týkajú vnútroštátnych pravidiel, ktoré bránia prístupu k právnej pomoci. Charta, alebo konkrétnejšie článok 47 ods. 3 o práve na právnu pomoc, sa však uplatní len v jednom z týchto prípadov.

Prípady ALFA: Alfa, nemecká spoločnosť pôsobiaca v sektore zemného plynu, chce podať žalobu na stanovenie zodpovednosti Nemecka podľa práva EÚ. V dôsledku toho, že Nemecko do stanoveného termínu netransponovalo dve smernice EÚ týkajúce sa predaja zemného plynu, zaznamenala Alfa veľké finančné straty. Keďže Alfa nemá žiadny príjem ani majetok, nemôže si zaplatiť právnik, a preto požiada o právnu pomoc. Podľa nemeckých pravidiel však môžu právnu pomoc získať iba fyzické osoby. Alfa napadne vnútroštátne pravidlá na domácom súde.

Prípady BETA: Beta, portugalská obchodná spoločnosť, ktorá obchoduje s poľnohospodárskymi výrobkami, chce podať žalobu proti spoločnosti Omega, inej obchodnej spoločnosti so sídlom v Portugalsku, s cieľom získať späť poplatok za službu poskytnutú v Portugalsku. Beta však nemá žiadny príjem ani majetok a nemôže si zaplatiť právnik. Požiada o právnu pomoc, ale žiadosť je zamietnutá, pretože podľa portugalského práva môžu právnu pomoc získať iba fyzické osoby. Beta napadne vnútroštátne pravidlá na domácom súde.

ALFA sa môže odvolávať na ochranu charty, BETA nie. Prečo?

Žaloba, ktorú chce Alfa podať proti Nemecku, je zameraná na presadzovanie práva udeleného právom EÚ: práva, aby členské štáty nahradili škodu spôsobenú porušením povinností vyplývajúcich z práva EÚ (napríklad povinnosť transponovať smernicu EÚ v stanovenej lehote). Nejde teda len o „jednoduché“ tvrdenie, že došlo k porušeniu ustanovenia charty EÚ.

Naopak v prípade spoločnosti Beta sa neuplatňuje žiadna iná právna norma EÚ ako ustanovenie charty, ktoré bolo údajne porušené. Všetky prvky prípadu sa nachádzajú v medziach územia jedného členského štátu (a preto sa ustanovenia zmluvy o voľnom pohybe služieb neuplatňujú), žaloba, ktorú Beta chce podať, sa netýka situácie upravenej právom EÚ a neexistuje právny predpis EÚ o prístupe k právnej pomoci v súdnych konaniach v členských štátoch.

Prípady ALFA a BETA boli inšpirované dvoma skutočnými vecami, ktoré riešil Súdny dvor, konkrétne vecou C-279/09 *DEB* a vecou C-258/13

Sociedade Agrícola.

4. Kedy charta nie je uplatniteľná

Na chartu sa nemožno odvolávať pri žalobe týkajúcej sa porušenia základných práv vyplývajúcich z vnútroštátneho aktu, ktorým sa neuplatňuje právo EÚ (pozri [oddiel 2](#)).

To neznamená, že osoby, ktoré tvrdia, že došlo k porušeniu ich základných práv, nemajú žiadnu ochranu. Ich sťažnosti je namiesto toho potrebné predložiť vnútroštátnym súdom alebo Európskemu súdu pre ľudské práva v závislosti od okolností.

Otázkou nie je, na ktoré dvere možno zaklopať a hľadať ochranu, ale ktoré sú tie správne dvere, na ktoré treba klopať.

Na stránke „[Koho kontaktovať](#)“ sa poskytujú informácie o tom, kam sa obrátiť a požiadať o kvalifikovanú radu o správnom postupe.

V časti III nájdú odborníci pracujúci v oblasti práva ďalšie vysvetlenia týkajúce sa rozsahu pôsobnosti a účinkov charty.

Posledná aktualizácia: 25/11/2020

Tieto stránky spravuje Európska komisia. Informácie na tejto stránke nemusia nevyhnutne vyjadrovať oficiálne stanovisko Európskej komisie. Komisia nenesie žiadnu zodpovednosť ani inak neručí za informácie alebo údaje, ktoré tento dokument obsahuje alebo na ktoré odkazuje. Pokiaľ ide o pravidlá v oblasti autorských práv pre webové stránky EÚ, pozri právne upozornenie.